

יבוא הסחורות והשירותים

1. קווי ההתפתחות העיקריים

יבוא הסחורות והשירותים הסתכם ב-1979 בכ-12,154 מיליוני דולרים, גידול של כ-1,850 מיליוני דולרים לעומת השנה הקודמת. בניכוי היבוא הביטחוני הישיר, שירד נומינלית, גדל היבוא בכ-2,314 מיליוני דולרים והסתכם בכ-10,996 מיליוני דולרים¹. החשת הגידול בערך היבוא (27 אחוזים ב-1979 לעומת 18 אחוזים ב-1978) משקפת צירוף של שלוש התפתחויות נפרדות: החשה בקצב האינפלציה בחו"ל שהתבטאה בהחשה בהתייקרות היבוא; עליית מחירי הדלק; והחשה בגידול הכמותי ביבוא, שהתרכזו ברוב סעיפי יבוא המוצרים.

האצת האינפלציה בעולם גרמה לייקור היבוא, בעיקר יבוא המוצרים: יבוא המוצרים, למעט דלק ויהלומים, התייקר ב-1979 בכ-16 אחוזים, לעומת כ-13 אחוזים ב-1978 וכ-7 אחוזים ב-1977².

למשבר הדלק היתה השפעה משמעותית על ייקור היבוא: עליית מחירי הדלק ב-1979 יצרה הוצאה נוספת של למעלה מ-500 מיליוני דולרים למשק. יתר על כן, העלייה החדה במחירי הדלק במרוצת 1979 עדיין לא באה לידי ביטוי מלא בהוצאה על דלק, כפי שנרשמה ב-1979, והיא תמצא את ביטוייה רק ב-1980 כתוספת הוצאה משמעותית. השפעה נוספת לעליית מחירי הדלק הינה ההחשה הצפויה באינפלציה העולמית, שתשפיע על מחירי היבוא ב-1980.

הגידול הכמותי ביבוא התרכז ביבוא נכסי צריכה ונכסי השקעה, שגדלו בשיעור חריג, בעוד שהמשבר בענף היהלומים, שתחילתו ב-1978 והמשכו ב-1979, גרם להמשך הירידה הכמותית ביבוא יהלומי הגלם, ובכך האט את קצב הגידול ביבוא.

סעיפי היבוא גדלו השנה יותר מן השימושים, ומשמעותה של התפתחות זו היא דליפת ביקושים אל מחוץ למשק; דהיינו, סעיפי היבוא גדלו על חשבון הביקושים המקומיים. במחירים קבועים, נמשכה ב-1979 מגמת הגידול ביחס היבוא האזרחי לשימושים (ראה לוח ד'-2).

מגמה זו קשורה בעיקרה בחידוש הצמיחה הכלכלית: בשנות ההאטה המשקית (1975 ו-1976) ירד היחס בין היבוא האזרחי לשימושים, ועם התחדשותה של הצמיחה, החלה מגמת עלייה עקבית ביחס זה, שהגיע השנה לרמת שיא של כ-39.4 אחוזים³. מספר גורמים פעלו להחשת הגידול

¹ הדין להלן יצטמצם ליבוא האזרחי. היבוא הביטחוני והשינויים בו הם תוצאה של החלטות, שאינן משקפות בהכרח את ההתפתחויות הכלכליות במשק, ולפיכך לא יידון כאן.

² התפתחות מחירי היהלומים אינה תלויה בהתפתחויות במשק וביבוא, והשנה אף היתה הפוכה להתפתחות מחירי שאר סעיפי היבוא: ב-1978 התייקר יבוא היהלומים בכ-63 אחוזים, בעוד שב-1979 עלו המחירים בכ-9 אחוזים בלבד, כך שהשפעתם על מחירי סך היבוא היתה מרסנת.

³ המדידה נעשת במחירים קבועים של 1975 (ראה לוח ד'-2). במחירים שוטפים עוד גוברת מגמת הייקור של היבוא. הנתונים חושבו גם ללא יהלומים, כדי לנכות את השפעת המשבר בענף זה בשנים 1978 — 1979 והיבוא הגדול של יהלומי גלם ב-1977, וגם כך אין המגמה כמעט משתנה, פרט להתעצמות הגידול ביחס היבוא לשימושים ב-1979.

התפתחות היבוא ורכיביו, 1975 עד 1979 י'
(מיליוני דולרים)

1979	1978	1977	1976	1975	
7,174	5,521	4,653	3,981	4,006	א. יבוא מוצרים אזורי נטו, למעט שטחים
(1,337)	(775)	(738)	(685)	(638)	מזה: דלק
(846)	(1,053)	(937)	(616)	(412)	יהלומים גולמיים
164	165	154	143	123	ב. יבוא מוצרים מהשטחים
1,158	1,624	1,099	1,561	1,864	ג. יבוא ביטחוני ישיר
8,496	7,310	5,905	5,685	5,975	ד. סך כל יבוא המוצרים [(א) + (ב) + (ג)]
3,392	2,808	2,332	2,066	1,853	ה. יבוא השירותים, למעט שטחים
(1,372)	(993)	(787)	(743)	(718)	מזה: שירותי הון
266	188	193	192	210	ו. יבוא שירותים מהשטחים
3,658	2,936	2,525	2,258	2,063	ז. סך כל יבוא השירותים [(ה) + (ו)]
12,154	10,306	8,431	7,943	8,038	ח. סך כל יבוא המוצרים והשירותים [(ד) + (ז)]

(1) לפי הגדרת יבוא המוצרים ס"פ.

כיבוא: חידוש הצמיחה הכלכלית, וציפיות להמשך הצמיחה; ייסוף ריאלי בלתי צפוי בתחילת 1979, וציפיות לייקור היבוא; נזילות גבוהה במשך כמשך השנה, בעיקר בתחילתה; שערי ריבית ריאליים שליליים בתחילת השנה, עקב הפיגור בהתאמת שערי הריבית הנומינלית לקצב האינפלציה, שיצרו תמריץ להרחבת השקעות; תשלומי שכר רטרואקטיביים, שהגדילו באורח חד-פעמי את הכנסתם של משקי הבית. הרחבת היבוא התרכזה בנכסים, בין אם נכסים יצרניים ובין אם צרכניים, והדבר מדגיש את האופי המחזורי של הביקוש לנכסים אלו: הציפיות והתנאים הנוחים הניעו את התרחבותם של הנכסים מעבר להשפעת הצמיחה (על ההשקעות בציוד ובמכונות) או ההכנסה הפנויה (על התצרוכת). בהתפתחות היבוא לפי שימושים אנו למדים שהדחף העיקרי לגידול היבוא נבע מן ההשקעות, המסבירות כ-62 אחוזים מהגידול הכמותי ביבוא (זאת לפי ניתוח התחלקות תוספת היבוא לפי שימושים סופיים. ראה לוח ד' 8). רוב הגידול בהשקעות ובצריכה הפרטית התבטא דרך היבוא הישיר, שעלה מעל ומעבר לגידול בשימושים עצמם.

התפתחות המחירים היחסיים של היבוא ב-1979 אינה חד-משמעית: ביחס לסך השימושים הכולל היבוא, בעוד שהשטח היהלומים מהתחשיב (ראה לוח ד' 2) מביאה לאי-שינוי במחיר היחסי. התייחסות לתוצר העסקי בלבד מראה על התייקרות יחסית של היבוא. ההתפתחות השנתית במחיר היחסי של היבוא מסתירה התפתחויות מנוגדות במהלך השנה: בסוף 1978 ובתחילת 1979 התרחש ייסוף ריאלי של ה"ל", בשל היציבות בשער החליפין, על רקע אינפלציה מתמשכת. לייסוף זה היתה השפעה על הגברת הביקוש למוצרי יבוא; ואילו במחצית השנייה של 1979 עלה המחיר היחסי של היבוא, וחלה ירידה בביקוש לו.

התפתחות יבוא המוצרים על פני השנה מצביעה על כך, שהיבוא, שהחל לגדול במחצית השנייה של 1978, הגיע בתחילת 1979 לרמה גבוהה, שנשמרה במשך רוב השנה, ולקראת סופה החלה מגמת ירידה קלה, הניתוח השנתי מבליע את העובדה, שבמהלך 1979 היה היבוא יציב (לוח ד' 5).

לוח ד' - 2

התפתחות מחירי היבוא והיסקו ביחס לשימושים, 1972 עד 1979

	מחירי היבוא		מחירי השימושים		המחיר היחסי של היבוא		היקף היבוא ביחס להיקף השימושים	
	סך הכול	למעט יהלומים	סך הכול	למעט יהלומים	סך הכול	למעט יהלומים	סך הכול	למעט יהלומים
העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת, אחוזים								
1972	18.5		15.6		2.5		34.5	33.1
1973	21.0	20.9	21.2	20.9	-0.2	0.0	37.5	36.3
1974	43.9	46.1	37.9	39.0	3.7	5.1	38.3	37.7
1975	42.6	43.7	38.9	38.9	2.7	3.5	36.8	36.1
1976	32.1	30.0	28.8	28.5	2.6	1.2	36.9	35.7
1977	41.2	39.1	42.4	41.1	-0.8	-1.4	37.1	36.0
1978	75.8	70.8	62.3	59.1	8.3	7.4	38.3	37.3
1979	72.3	76.8	75.4	77.5	-1.8	-0.4	39.4	38.8

(1) היבוא והשימושים, למעט יבוא ביטחוני ישיר.
המקור: החשבונות הלאומיים.

יבוא הסחורות לפי

1979	1978	1977	1976	1975	
(מיליוני דולרים)					
					מוצרים לצריכה
274.3	152.9	150.1	132.3	154.4	מזון
119.0	94.2	72.4	61.4	57.1	צריכה שוטפת אחרת
232.9	144.1	101.0	103.1	101.5	מוצרים בני קיימא
(107.2)	(71.7)	(43.6)	(35.0)	(32.2)	מזה: כלי תחבורה
626.2	391.2	323.5	296.8	313.0	סך כל המוצרים לצריכה
					תשומות לייצור
2,693.3	2,148.3	1,744.7	1,568.6	1,745.5	תשומות שוטפות לייצור
642.3	484.4	385.1	293.8	350.3	חלקי חילוף
3,335.6	2,632.7	2,129.8	1,862.4	2,095.8	סך הכול (ללא דלק ויהלומים)
1,337.4	774.9	737.6	684.8	637.9	דלק
4,673.0	3,407.6	2,867.4	2,547.2	2,733.7	סך הכול, כולל דלק
845.5	1,053.0	937.3	616.0	411.8	יהלומים גולמיים נטו
5,518.5	4,460.6	3,804.7	3,163.2	3,145.5	סך כל התשומות
					נכסי השקעה
855.9	604.2	467.1	493.3	543.0	מכונות וציוד
186.0	102.4	64.2	67.6	63.2	כלי תחבורה יבשתיים
1,041.9	706.6	531.3	560.9	606.2	סך כל נכסי השקעה (ללא אניות ומטוסים)
155.0	74.5	94.7	53.3	42.7	אניות ומטוסים
1,196.9	781.1	626.0	614.2	648.9	סך כל נכסי השקעה
14.1	17.3	15.8	11.9	7.8	סחורות שלא פורטו
7,355.4	5,659.2	4,770.0	4,086.1	4,115.2	סך כל היבוא
22.6	19.2	10.1	9.5	6.5	יבוא מוחזר, פרט ליהלומים
7,332.8	5,631.0	4,759.9	4,076.6	4,108.7	סך כל היבוא נטו
6,487.3	4,578.0	3,822.6	3,460.6	3,696.9	סך היבוא ללא יהלומים
5,995.4	4,856.1	4,023.9	3,391.8	3,470.8	סך היבוא ללא דלק
5,149.9	3,803.1	3,086.6	2,775.8	3,059.0	סך היבוא ללא דלק ויהלומים

1) על ההבדל בסך היבוא בין לוח זה לבין לוח ד"י, ראה לוח ד"י 10.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ייעודים, 1975 עד 1979¹

העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת									
ב כ מ ו ת					ב מ ח י ר				
1979	1978	1977	1976	1975	1979	1978	1977	1976	1975
(אחוזים)									
43.3	—5.2	10.9	22.6	—4.4	25.2	7.4	2.3	—30.1	12.2
13.9	11.6	8.3	6.0	—18.6	10.9	16.6	8.9	1.4	8.8
44.2	19.2	—10.6	—0.4	—40.3	12.1	19.7	9.6	2.0	14.0
35.7	6.3	3.0	11.0	—21.9	18.0	13.7	5.8	—14.6	12.1
8.5	14.4	8.0	—7.1	—4.9	16.8	8.1	5.9	—4.3	4.5
6.5	5.6	—0.4	3.5	11.5	62.1	—0.5	8.1	3.7	—4.1
7.6	12.2	5.7	—4.7	—1.2	27.4	5.9	6.5	—2.2	2.3
—26.5	—31.2	31.5	48.0	—1.5	9.3	63.3	15.7	1.1	2.7
—0.2	—0.1	10.6	2.1	—1.2	24.0	17.4	8.8	—1.5	2.3
27.3	9.3	—14.8	—8.9	13.9	11.3	18.3	11.1	—0.3	11.7
65.6	32.3	—14.4	2.6	—58.0	9.2	20.6	11.0	4.3	18.8
33.0	12.0	—14.7	—7.6	—2.5	10.9	18.7	11.0	0.1	12.3
38.0	5.1	—8.2	—5.4	—17.9	11.0	18.7	11.1	0.1	12.3
7.2	1.0	7.3	1.7	—5.8	21.4	17.3	8.8	—2.4	4.5
14.7	9.1	3.1	—3.5	—6.3	23.5	9.7	7.2	—3.0	4.7
7.7	0.0	8.9	1.3	—8.8	14.6	20.7	8.9	—3.5	6.3
17.1	9.4	3.9	—5.0	—9.6	15.6	12.6	7.0	—4.5	6.7

יציבות זו היתה משותפת לשני הרכיבים העיקריים ביבוא: יבוא תשומות ליצור ויבוא נכסי השקעה. ביבוא נכסי צריכה (ובני קיימא בפרט) חלו תנודות במשך השנה: כרביע הראשון הרקיע יבוא נכסי צריכה לשיא; לאחר מכן החל לרדת וירידה זו התחזקה כרביע האחרון. ההאטה כרביע האחרון נובעת מהצעדים הכלכליים של הממשלה בנוכח, בעיקר כתחום הגבלות האשראי וחובת ההפקדה של 10 אחוזים מערך היבוא. עם זאת, ייתכן שגורמים נוספים תרמו להאטת היבוא עוד קודם שנגקטו הצעדים הממשלתיים, כמו העלייה המהירה בשיעורי הריבית במחצית השנייה של השנה, ואולי גם אופיו המחזורי של יבוא הנכסים.

נטל יבוא הדלק גדל ב-1979: התייקרות שנתית ממוצעת של כ-62 אחוז במחירי הדלק הגדילה את עלותו עד לכ-1.3 מיליארד דולר; עליית המחירים במשך השנה הסתכמה בכ-112 אחוזים, וכך תגדל עלות הדלק ב-1980 במידה משמעותית.

במוצא הגיאוגרפי של יבוא המוצרים חל מפנה ב-1979 (ראה לוח ד'-11) לאחר מגמה יציבה של עליית חלקה של אירופה ובעיקר משקי האיגוד האירופי לסחר חופשי בסך היבוא. על חשבון היבוא מארה"ב, בשנים 78-1975, התהפכה השנה המגמה: חלקה של אירופה ירד, ואילו חלקה של ארה"ב עלה. יש להניח, כי נוסף על הירידה ביבוא יהלומי הגלם, חל גידול מואץ ברכיבי נכסי ההשקעה, שמקורותיהם בארה"ב.

2. יבוא המוצרים

א. יבוא מוצרים לצריכה פרטית

יבוא מוצרי הצריכה גדל כמותית ב-1979 בכ-36 אחוזים — שיעור גידול חריג מאוד לעומת השנים הקודמות (ראה לוח ד'-3), לעומת הגידול בצריכה הפרטית (כ-6 אחוזים ב-1979) ולעומת הגידול הכולל ביבוא המוצרים (כ-8 אחוזים). התפתחות זו משקפת גידול רב, של כ-44 אחוזים, ביבוא נכסי תצרוכת בני קיימא, וגידול מתון יותר, כ-14 אחוזים, בצריכה שוטפת, למעט מזון⁴. הגידול ביבוא מוצרים בני קיימא משקף בעיקר את התרחבות יבוא כלי התחבורה ומכשירי חשמל ביתיים, בעיקר יבוא מכשירי טלוויזיה⁵.

ביבוא נכסי תצרוכת בני קיימא ניכרת התפתחות מחזורית על פני השנים, ושנת 1979 מהווה שיא במחזור, לאחר שפל בשנים 1975 עד 1977. השיא נסתייע כתנאים נוחים, המשפיעים על כל סעיפי המוצרים בני קיימא (וחשובים אולי בעיקר לגבי יבוא כלי הרכב): ייסוף ריאלי בלתי צפוי בסוף 1978 ובתחילת 1979; תשלומי שכר רטוראקטיביים שהגדילו את נזילותם של משקי הבית; נזילות גבוהה במשק בעיקר בתחילת השנה; ריבית ריאלית צפויה נמוכה, ואף שלילית, בחלק הראשון של השנה, בשל פיגור שער הריבית הנומינלי אחרי המחירים. על כל אלו נוספו ציפיות להתייקרות המחיר היחסי ושל שער הריבית, שדרבנו את הביקוש לבני קיימא.

יבוא מכשירי הטלוויזיה תרם גם הוא לגידול יבוא המוצרים בני קיימא, בשל חידוש השימוש בטלוויזיה הצבעונית. עידוד היבוא באמצעות תכניות לשדר כצבע בישראל (שבחלקן התממשו בינתיים), — יצור נחשול יבוא: ב-1979 יובאו כ-143 אלף מכשירי טלוויזיה מכל הסוגים, לעומת כ-60 אלף ב-1978 וכ-40 אלף ב-1977. היקף הייצור המקומי המצומצם של מכשירי טלוויזיה

⁴ ביבוא המזון התרחשו תנודות חריפות בשנתיים האחרונות, שנבעו כמעט במלואן מיבוא הבשר. התנודות ביבוא הבשר מקורן בשינויי מלאי, והן מעוותות את תמונת יבוא המוצרים לצריכה שוטפת, ולכן הושמט המזון מהדיון. יש רק להזכיר, כי יבוא הבשר גדל מכ-51 מיליון דולרים ב-1978 לכ-137 מיליון דולרים השנה; ללא בשר, גדל יבוא המזון ככמותו בכ-7-8 אחוזים לערך.

⁵ סעיפים אלו נוטלים 55 אחוזים מיבוא נכסי תצרוכת בני קיימא ב-1978, בעוד שהם מסבירים כ-95 אחוזים מהגידול בסעיף זה ב-1979.

תרומות הייעודים השונים לגידול ביבוא הסחורות ב-1979,
במחירי שנה קודמת וממחירים שוטפים²

הגידול במחירי 1978		הגידול הנובע משינויי מחירים		סך הגידול במחירים שוטפים	
מיליוני דולרים	התרומה (אחוזים)	מיליוני דולרים	התרומה (אחוזים)	מיליוני דולרים	התרומה (אחוזים)
מוצרי צריכה					
66	3.4	55	2.9	121	6.3
מוצרים בני קיימא					
64	3.3	25	1.3	89	4.6
צריכה שוטפת אחרת					
13	0.7	12	0.6	25	1.3
143	7.5	92	4.8	235	12.3
סך כל המוצרים לצריכה					
תשומות לייצור					
50	2.6	513	26.8	563	29.4
דלק					
224	11.7	479	25.0	703	36.7
תשומות אחרות לייצור					
סך כל התשומות					
274	14.3	992	51.7	1266	66.0
למעט יהלומים					
297	15.5	118	6.2	415	21.6
נכסי השקעה					
סך כל היבוא,					
714	37.2	1203	62.8	1917	103.0
למעט יהלומים					

(1) היבוא, למעט יהלומי גלם.

(2) תרומת כל סעיף נמדדת ביחס (אחוזים) בין תרומת הסעיף בדולרים לגידול בסך כל היבוא במחירים שוטפים.

צבעונית גרם להגדלת יבואם ולהקטנת הייצור המקומי שעיקרו מכשירים לא צבעוניים. הגידול המהיר כרכישות בני קיימא, שעיקרם מיובאים, הביא להפניית הביקוש לחצרוכת אל היבוא, וכך גדל יבוא מוצרי הצריכה מעבר לגידול הצריכה הפרטית.

גידול רכיב היבוא בצריכה אינו תוצאה של גידול יבוא בני קיימא בלבד, אלא גם נובע מתחלופה לכיוון היבוא בסעיפי צריכה אחרים: יבוא מוצרים לצריכה שוטפת, למעט מזון (גידול של כ-14 אחוזים בכמות) ויבוא מזון, פרט לבשר (כ-8 אחוזים) גדלו מעבר לגידול בצריכה הכוללת בסעיפים אלו. למרות הגידול במונחים שנתיים, חלה במהלך השנה ירידה קלה ביבוא בני קיימא, שהוצאה ברביע האחרון. אחד הגורמים לכך היה אולי מיצוי המחזור לאחר שיאו בתחילת 1979. גורם נוסף נעוץ בהחלטות הממשלה בחודש נובמבר על הקפאת האשראי וביטול הסובסידיות, תוך ייקור היבוא. התפתחות זו על פני השנה משתקפת בנתוני יבוא כלי הרכב: בשלושת הרבעים הראשונים של 1979 היה יבוא כלי הרכב גבוה בכמותו ב-68 אחוזים מזה שיובא בתקופה המקבילה ב-1978 — בעוד שברביע האחרון היה יבוא כלי הרכב נמוך ב-19 אחוזים מהיבוא בתקופה המקבילה ב-1978.

נתונים ראשונים לתחילת 1980 מורים על המשך ואף על חיזוק מגמת ההאטה ביבוא מוצרי הצריכה (מוצרי צריכה בני קיימא, בפרט).

התפתחות הרבעונית של יבוא הפחורות, 1977 עד 1979

(מדדי כמות, מנוכי עונתיות, 1977=100)

יבוא נכסי השקעות פרט לאניות ומטוסים	יבוא תשומות לייצור פרט לדלק ויהלומים	מזה : מוצרי צריכה בני קיימא	יבוא מוצרי צריכה	סך היבוא ללא יהלומים ודלק		
100	100	100	100	100	רביע I	1977
116	100	137	118	102	רביע II	
124	110	126	118	112	רביע III	
112	111	116	111	110	רביע IV	
112	108	116	101	108	רביע I	1978
115	119	126	127	117	רביע II	
132	122	147	128	122	רביע III	
150	122	174	124	128	רביע IV	
164	130	216	171	141	רביע I	1979
170	130	211	171	138	רביע II	
171	131	211	163	139	רביע III	
163	128	168	143	135	רביע IV	

ב. יבוא תשומות לייצור, למעט דלק ויהלומים

יבוא תשומות לייצור, למעט דלק ויהלומים, גדל ב-1979 בכ-9 אחוזים, לעומת גידול בכ-14 אחוזים ב-1978. התגברות האינפלציה העולמית גרמה להתייקרות מואצת ביבוא, שמחירו עלה בכ-17 אחוזים, לעומת כ-8 אחוזים ב-1978.

יבוא התשומות, למעט דלק ויהלומים, היה גבוה מזה הנגזר מרמת הפעילות במשק על פי מקדמי תשומה-תפוקה ויכול להוות אינדיקציה לכך שבשנת 1979 נמשכה הצטברות מלאים, בהמשך לאשחקד⁶. מגמה זו הפוכה למגמה בשנים 1976-1977, שבהן ירד המלאי. יש להניח שהצבירה משקפת השנה ציפיות להמשך הצמיחה הכלכלית, ואפשר שגם ציפיות לעליות מחירים בחו"ל, כצד תנאי מימון נוחים, הנובעים מנזילות מוגברת במשק, ומהוזלתו של היבוא כתחילת

⁶ הניתוח נעשה בעזרת לוחות תשומה-תפוקה של המשק הישראלי לשנת 1972-73. ראה לוח ד'-6. ניתוח אלטרנטיבי, שנעשה בעזרת לוחות תשומה-תפוקה לשנים 1975-76, (ערכון חלקי של לוחות 1972-73), משנה מעט את הגדלים, תוך שמירת המגמה. ההפרשים בין היבוא בפועל ליבוא הנגזר בשני הלוחות הם כדלהלן:

1979	1978	1977	1976	1975	
171	155	-66	-91	33	הפרש לפי לוח 1972/73
171	17	-159	-185	-5	הפרש לפי לוח 1975/76

לוח ד' 6

יבוא התשומות בפועל והיבוא הנגזר מהשימושים בתפוקה המקומית, 1975 עד 1979 י,י

השימושים המקומיים								
יצוא	סה"כ	צריכה פרטית	צריכה ציבורית	השקעות בנכסים קבועים	סך השימושים	יבוא בפועל ³	יבוא בפועל פחות יבוא נגזר	כנ"ל במחירי 1979
(מיליוני דולרים, מחירים שוטפים)								
1975	676	1,455	769	293	393	2,131	2,164	33
1976	735	1,326	732	264	330	2,061	1,970	-91
1977	907	1,387	799	271	317	2,294	2,228	-66
1978	1,033	1,534	872	295	367	2,567	2,722	155
1979	1,395	1,843	1,032	360	451	3,238	3,409	171
העלייה או הירידה (—) (אחוזים, מחירי 1975)								
1976	11.4	-3.8	3.4	-8.9	-14.0	1.0	-4.9	
1977	15.1	-2.1	3.0	-4.9	-11.8	3.9	6.8	
1978	6.2	4.1	6.1	-3.1	4.7	4.9	13.0	
1979	6.7	1.6	0.6	2.8	3.5	3.6	7.2	

(1) למעט דלק ויהלומים.

(2) יבוא התשומות הנגזר מחושב בעזרת לוחות חשומה תפוקה למשק הישראלי לשנת 1972/73.

(3) כולל יבוא חשומות מערכת הבטחון, ומכאן והבדל בין המספרים המופיעים כאן לאלו המופיעים בלוח ד"י 3.

השנה. חוק הקילת המלאי אולי השפיע אף הוא על הגידול במלאי. גם הנתון אודות יבוא התשומות הנגזר — גידול של כ-4 אחוזים, — לעומת גידול בשיעור כ-7 אחוזים ביבוא התשומות בפועל⁷, מורה על המשך, ואף הרחבה של צבירת המלאים ב-1979. הגידול ביבוא התשומות הנגזר מהשימושים על פי לוח תשומה-תפוקה, למעט יצוא יהלומים ודלק נובע כרכו מגידול ביצוא, כ-75 אחוזים, ובמיעוטו — מגידול ההשקעות והצריכה הפרטית (14 ו-6 אחוזים, בהתאמה).

ג. יבוא הדלק

המשבר באיראן והעוצזועים בשוק הדלק חוללו עליית מחירים תלולה ב-1979 ואי יציבות, הנמשכת גם ב-1980. עליית מחירי הדלק הביאה לכך, שמחירי הדלק המיובא לישראל היו גבוהים ב-1979 כ-62 אחוזים, לעומת 1978, והדבר הכביד עוד יותר את הנטל על המשק הישראלי למרות שיבוא הדלק לא גדל בכמותו השנה אלא בכ-6 אחוזים. ישראל שילמה 1,337 מיליוני דולרים לדלק ב-1979, לעומת 775 מיליוני דולרים ב-1978. בכך גדל חלקו של הדלק בסך היבוא מ-14 אחוזים ל-18 אחוזים, וחלקו בתוספת ההוצאה ב-1979 הגיע ל-33 אחוזים. השפעת עליית מחירי הדלק על היבוא היא כפולה: ההשפעה הישירה היא בהגדלת ההוצאה על קניית דלק. העקיפה — התייקרות הדלק מחישה את שיעורי האינפלציה העולמית, המייקרת את סעיפי היבוא האחר. ההשפעה העקיפה טרם ניכרה ב-1979. במהלך 1979 עלה המחיר הממוצע של הדלק בכ-112 אחוזים, אך רק חלק מעלייה זו השפיע על היבוא ב-1979, מאחר שחלק ניכר של הדלק נקנה עוד לפני עליית המחירים. כאמור תחבטא ההשפעה במלואה רק ב-1980. הנטל הכרוך ביבוא הדלק תלוי במחירו היחסי: בשל התהליך האינפלציוני בעולם קטן המחיר היחסי של הדלק, ומשתפרים תנאי הסחר של המדינות צרכניות הדלק. ההשוואה מורה, כי בשנים 1975 עד 1978 עלה מחירו של הדלק המיובא לישראל כ-7 אחוזים, בעוד ששאר היבוא התייקר באותה תקופה בכ-35 אחוזים. כך ירד מחירו היחסי של הדלק, במונחי סך היבוא, בכ-21 אחוזים. והדלק שימש סעיף ממתן בהתייקרות סל היבוא. תהליך זה, של שחיקת מחירו היחסי של הדלק, החל לאחר משבר הדלק של 1974 ונמשך עד עליית מחירי הדלק ב-1979. נעזר בלוח הבא:

1979 רביע IV	1979	1978	1977	1976	1975	1974	1973	1972	
1203	929	573	576	533	514	536	142	100	מדר מחיר הדלק
253	240	210	174	159	165	155	127	100	מדר מחיר יבוא אחר
475	387	273	330	335	312	346	112	100	מדר מחיר יחסי של דלק

שחיקת המחיר היחסי של הדלק בשנים 1975-1978 הביאה לכך שהמחיר היחסי ב-1978 היה עדיין גדול בכ-170 אחוז לעומת 1972, כך שהשחיקה היתה חלקית בלבד. לפיכך עליית המחירים ב-1979 הביאה את מחירו היחסי של הדלק לרמה הגבוהה כ-37 אחוזים מרמתו ב-1974. המשך התהליך האינפלציוני בעולם, אם לא יורעו תנאי הסחר של ישראל, למעט דלק — יגרם לשיפור תנאי הסחר הכוללים של ישראל, עובדה המפצה אולי על התייקרות היבוא.

⁷ לצורך השוואה של יבוא נגזר עם יבוא בפועל נעשות מספר התאמות של היבוא בפועל, כדי שיהיה בר השוואה עם הגדרות היבוא בלוחות תשומה-תפוקה. התאמות אלו מסבירות את ההפרש בין שיעורי הגידול בלוח 3 ובלוח 6. ראה לוח 6 והערה מצורפת.

התפתחות היבוא והיצוא של יהלומים, 1974 עד 1979

יחס היבוא לערך היצוא	יצוא נטו	יבוא נטו	יחס היבוא ליצוא	יצוא (מלוטש)	יבוא (גולמי)	
(מיליוני דולרים, מחירי 1972) (אחוזים)			(אלפי קאראטים)			
67.3	407.6	274.5	2.18	2,701	5,879	1975
82.4	493.1	406.1	2.61	3,304	8,624	1976
104.3	512.1	534.1	3.34	3,357	11,213	1977
85.8	427.2	366.4	2.72	2,570	6,993	1978
72.0	374.7	269.9	2.32	2,152	4,995	1979
						1978
105.7	121.3	128.2	3.53	754	2,663	רביע I
85.6	99.9	85.5	2.55	614	1,566	רביע II
65.2	107.6	70.1	2.14	627	1,340	רביע III
83.9	98.4	82.6	2.48	575	1,424	רביע IV
						1979
78.3	105.1	82.3	2.64	592	1,564	רביע I
46.7	82.4	38.5	1.59	501	798	רביע II
82.5	88.2	72.8	2.54	503	1,277	רביע III
76.6	99.5	76.2	2.44	556	1,356	רביע IV

ד. יבוא יהלומי הגלם

המשבר בענף היהלומים נמשך ב-1979 ובא לידי ביטוי בירידה ביבוא: יבוא יהלומי הגלם הצטמצם בכ-27 אחוזים לאחר צמצום של כ-13 אחוזים ב-1978. בסוף שנת 1979 ותחילת 1980 הסתמנה התאוששות בענף. בניית יבוא יהלומי הגלם יש להפריד בין היבוא המשמש לעיבוד וליצוא, לבין שינויים במלאי של יהלומים אלה. אומדן שינויי מלאי יהלומי הגלם, המבוסס על השוואה בין יבוא לבין יצוא כמונחי קאראטים (היחס המקובל כממוצע נע סביב 2.3) מלמד שבשנת 1979 לא חל שינוי ברמת המלאי בענף. רמה זו נשמרה לאחר צבירת מלאי ב-1978 וצבירה גדולה במיוחד של יהלומי גלם בענף ב-1977.

גם הניתוח האלטרנטיבי, המורכב מעט יותר, ומתקבל מלוח תשומה-תפוקה, מחזק מסקנות אלה, בהבדל קל: לפיו התרחשה ב-1979 ירידה קלה במלאי, המשתקפת בעודף יבוא נגזר של יהלומי גלם על היבוא בפועל.

ה. יבוא נכסי ההשקעה

יבוא נכסי ההשקעה, למעט אניות ומטוסים, גדל ב-1979 בכ-33 אחוזים. זהו שיעור גידול יוצא דופן יחסית לעבר, והוא בולט על רקע הירידה בשנים 1975 — 1977 ועלייה ב-12 אחוזים ב-1978. הגידול ביבוא נכסי ההשקעה תרם השנה תרומה חשובה לגידול סך כל היבוא⁸, והוא התרכז

⁸ על תרומת הגידול בהשקעות ב-1979 לסך הגידול ביבוא המוצרים ניתן ללמוד מלוח ד'-4: ב-1979 מסביר גידול יבוא נכסי ההשקעה, במחירים קבועים, כ-42 אחוזים מהגידול ביבוא המוצרים. בעוד שחלקו של סעיף זה ב-1978 עמד על כ-17 אחוזים בלבד.

לוח 8'

התחלקות היבוא ותוספת היבוא לפי שימושים סופיים, 1976 עד 1979^{1,2}

תוספת היבוא						היבוא				
1979	1978	1977	1979	1978	1977	1979	1978	1977	1976	
(אחוזים, מחירי 1978)			(מיליוני דולרים, מחירי 1978)			(מיליוני דולרים, מחירים שוטפים)				
43.6	61.8	23.2	221	207	107	2,921	2,179	1,873	1,654	צריכה פרטית
(39.3)	(36.7)	(13.0)	(199)	(123)	(60)	(1,150)	(810)	(621)	(528)	מזה: ישיר
(4.3)	(25.1)	(10.2)	(22)	(84)	(47)	(1,771)	(1,369)	(1,252)	(1,126)	עקיף
—5.5	9.3	—4.5	—28	31	—21	228	220	177	181	צריכה ציבורית אורחית
(—6.1)	(8.1)	(—5.6)	(—31)	(27)	(—26)	(131)	(150)	(114)	(126)	מזה: ישיר
(0.6)	(1.2)	(1.1)	(3)	(4)	(5)	(97)	(70)	(63)	(55)	עקיף
2.0	—5.1	—5.2	10	—17	—24	492	371	356	349	צריכה בטחונות מקומית
61.7	16.4	—27.5	313	55	—127	1,773	1,228	1,021	1,027	השקעות בנכסים קבועים
(58.6)	(11.3)	(—14.5)	(297)	(38)	(—67)	(1,197)	(781)	(626)	(614)	מזה: ישיר
(3.1)	(5.1)	(—13.0)	(16)	(17)	(—60)	(576)	(447)	(395)	(413)	עקיף
—16.8	—16.7	72.1	—85	—56	333	410	365	267	56	שינוי במלאי מוצרים מיבוא ³
15.0	34.3	42.0	76	115	194	2,328	1,745	1,544	1,266	יצוא, למעט יהלומים
100.0	100.0	100.0	507	335	462	8,152	6,108	5,238	4,533	סך כל השימושים למעט יצוא יהלומים
			—114	—185	42	896	932	689	575	יצוא יהלומים
						1,787	1,401	1,215	1,097	יבוא שירותי הון, ביטוח ואחרים
						—196	—23	—49	—90	טעויות והשמטות, שירותים
						10,639	8,418	7,093	6,115	סך היבוא

(1) למעט יבוא בטחוני ישיר ויבוא מהשטחים.

(2) היבוא העקיף נאמד בעזרת לוח השומה-הפרוקה למשק הישראלי לשנת 1972/73.

(3) נאמד כהפרש בין יבוא התשומות בפועל ליבוא התשומות הנגר מהתחזחות השימושים.

בעיקר ביבוא כלי רכב (כ-66 אחוזים); יבוא מכונות וציוד גדל בשיעור של כ-29 אחוזים. רוב הגידול ביבוא כלי רכב נובע מגידול ביבוא משאיות וטנדרים. הגידול המהיר ביבוא נכסי השקעה נובע ממספר גורמים: מחד גיסא, חידוש הצמיחה הכלכלית, בצד ההיערכות הביטחונית בנגב, הגבירו את הציפיות של המשקיעים בנכסים אלה⁹; מאידך גיסא, שררו כאמור ב-1979 תנאים מסייעים ליבוא נכסי ההשקעה: ייסוף זמני בל"י; נזילות גבוהה בעיקר בחלק הראשון של השנה; הגדלת המענק הגלום בהלוואות פיתוח בלתי צמודות עם האצת האינפלציה קודם הצמדתן; והחששות להרעת תנאיו של אשראי מסובסד זה, משהתפרסמו התכניות להצמדתו — שסייעו להקדמת תכניות השקעה, ובפרט נכסי השקעה מיובאים. נכסים אלה גמישים יותר מסעיפי השקעות אחרים באשר לתגובתם על שינוי בתנאים. נוסף על אלו נהנה ענף הרכב מהלוואות לחידוש צי המשאיות שתרמו ליבוא הניכר. ההאצה ביבוא נכסי השקעה שהחלה במחצית השנייה של 1978, יצרה רמה גבוהה ויציבה של יבוא במשך 1979: רמת היבוא במחצית הראשונה של 1979 גבוהה בכמותה ב-47 אחוזים מהרמה בתקופה המקבילה ב-1978, בעוד שבחלקה השני של 1979 התייצבה רמת היבוא. הירידה הקלה בסוף 1979, וההאטה המסתמנת בתחילת 1980, מעידים אולי על ירידה מרמת השיא במחזור זה, שיא שהושג באמצעה של שנת 1979.

3. יבוא השירותים¹⁰

יבוא השירותים הסתכם ב-1979 ב-3,392 מיליוני דולרים, לעומת 2,808 מיליוני דולרים ב-1978. הגידול השנה נובע, בחלקו הגדול, מגידול ביבוא שירותי ההון, שהגיע ל-1,372 מיליוני דולרים, ומשקלו ביבוא השירותים עלה ל-40 אחוזים. הגידול ביבוא שירותי ההון מוסבר בעיקר בגידול בתשלומי ריבית על פיקדונות, שגדלו מ-160 מיליוני דולרים ב-1978 ל-376 מיליוני דולרים ב-1979, ומגידול בריבית על הלוואות בין-ממשלתיות וריבית אחרת, מכ-550 מיליוני דולרים ב-1978 לכ-700 מיליוני דולרים ב-1979. שיעורי גידול אלו נובעים מהגידול הניכר בפיקדונות זרים בנקים ישראלים ובהלוואות ניתנו למשק¹¹.

בניכוי שירותי ההון, גדל יבוא השירותים בכ-12 אחוזים; זוהי התייצבות כמותית ביבוא לאחר גידול של כ-10 אחוזים ב-1978. התייצבות זו היא תוצאה של תנועות בכיוונים מנוגדים: הגידול בשיעור של כ-15 אחוזים במספר התושבים היוצאים את הארץ גרם לגידול של כ-25 אחוזים בתשלומים עבור דמי נסיעה ובהוצאות תיירים בחו"ל. גידול סביר בהתחשב בעליית המחירים בחו"ל. תשלומים עבור שירותי נמל הכלולים בסעיף התחבורה גדלו בעיקר בגלל התייקרות הדלק, תוך יציבות כמותית. דמי החכירה, ששילמו חברות ישראליות, ירדו ריאליית במדה ניכרת. ירידה זו משקפת את הגידול המהיר בסעיף זה ב-1978, שנגרם, כנראה, עקב חכירה מוגברת של אניות ע"י חברות ישראליות בזמן שביתת הספנות בישראל בתחילת 1978 (ראה דוח בנק ישראל לשנת 1978, פרק התחבורה). ירידה נומינלית היתה בהוצאות מממשלתיות בחו"ל, שעיקרן הוצאות נציגויות רשמיות בחו"ל, וביבוא שירותים אחרים, שבהם כלולים בעיקר תשלומי דמי ניהול ודמי סוכן של יצואנים בחו"ל.

⁹ נראה שהציפיות לא הצדיקו עצמן: צי הרכב שנרכש לא הועסק בפעילות הבנייה בנגב ונוצר כושר ייצור בלתי מנוצל כענף (ראה דיון בפרק התחבורה).

¹⁰ יבוא השירותים ס"פ, למעט יבוא מהשטחים.

¹¹ ראה דיון מפורט יותר בפרק הון בתנועות ההון.

לוח ד' - 9

יבוא השירותים, 1975 עד 1979¹

העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת									
1979	1978	1977	1976	1979	1978	1977	1976	1975	
(מיליוני דולרים)									
(אחוזים)									
18	16	18	21	896	760	657	555	460	תחבורה
25	43	33	4	429	344	240	180	173	נסיעות לחו"ל
10	3	13	0	317	287	278	246	248	ביטוח
38	26	6	3	1,372	993	787	743	718	שירותי הון
—13	32	—10	24	131	150	114	126	102	ממשלה לנמ"א
—10	7	19	42	247	273	256	216	152	שירותים אחרים
21	20	13	12	3,392	2,808	2,332	2,066	1,853	סך כל יבוא השירותים

(1) על בסיס רישום יבוא הסחורות סי"פ. יבוא שירותי הדכלה וביטוח של סחורות היבוא כלולים ביבוא הסחורות.

יבוא המוצרים והשירותים לפי השכונות סחר חוץ, מאזן התשלומים והחשבונות הלאומיים,

1975 עד 1979

1979	1978	1977	1976	1975	
(מיליוני דולרים)					
					יבוא המוצרים
7,333	5,631	4,760	4,077	4,109	א. יבוא אזורי נטו לפי הגדרות סחר החוץ (סי"פ)
159	110	107	96	103	ב. התאמות מאזן התשלומים
7,174	5,521	4,653	3,981	4,006	ג. יבוא אזורי נטו לפי הגדרות מאזן התשלומים, למעט יבוא מהשטחים (סי"פ) (א)–(ב)
164	165	154	143	123	ד. יבוא מהשטחים
1,158	1,624	1,099	1,551	1,846	ה. יבוא ביטחוני ישיר (סי"פ)
8,496	7,310	5,906	5,685	5,975	ו. יבוא המוצרים נטו לפי הגדרות מאזן התשלומים (סי"פ) (ג) + (ד) + (ה)
517	416	349	304	324	ז. התאמת יבוא המוצרים מסי"פ לפו"ב ¹
7,979	6,894	5,557	5,381	5,651	ח. סך כל יבוא המוצרים נטו, לפי הגדרות מאזן התשלומים (פו"ב) (ו)–(ז)
					יבוא השירותים
3,392	2,808	2,332	2,066	1,853	ט. יבוא השירותים, למעט שטחים (סי"פ)
266	188	193	192	210	י. יבוא מהשטחים
3,658	2,996	2,525	2,258	2,063	יא. סך כל יבוא השירותים, סי"פ (ט) + (י)
246	194	142	126	128	יב. התאמת יבוא השירותים מסי"פ לפו"ב ²
3,904	3,190	2,667	2,384	2,190	יג. סך כל יבוא השירותים לפי הגדרות מאזן התשלומים (פו"ב) (יא) + (יב)
432	395	333	275	267	יד. תשלומי ריבית, סקטור ציבורי
3,226	2,601	2,192	1,983	1,795	טו. יבוא השירותים, מותאם להגדרת החשבונות הלאומיים (סי"פ) (יא)–(יד)
12,154	10,306	8,431	7,943	8,038	טז. סך כל יבוא המוצרים והשירותים (סי"פ) (ו) + (יא)
11,883	10,084	8,224	7,765	7,841	יז. סך כל יבוא המוצרים והשירותים לפי הגדרות מאזן התשלומים (פו"ב) (ח) + (יג)
11,722	9,911	8,098	7,668	7,770	יח. סך כל יבוא המוצרים והשירותים, מותאם להגדרות החשבונות הלאומיים (סי"פ) (ו) + (טו)

(1) הנצאות הכולה וכיסוח של סחורות היבוא.

(2) הנצאות הכולה וכיסוח של סחורות היבוא כחברות זרות.

לוח ד' - 11

התפלגות יבוא הסחורות לפי ארץ הקנייה, 1975 עד 1979¹

1979	1978	1977	1976	1975	
(אחוזים)					
63.1	68.1	65.2	63.4	61.8	אירופה
(44.6)	(48.6)	(48.4)	(52.1)	(50.7)	מזה : האיחוד הכלכלי של אירופה
(15.7)	(17.0)	(14.5)	(8.6)	(8.2)	האיגוד האירופי לסחר חופשי
4.3	4.3	4.9	4.6	4.1	אסיה
(2.3)	(2.4)	(3.1)	(2.9)	(2.7)	מזה : יפן
2.8	2.2	1.9	2.3	1.9	אפריקה
(2.5)	(1.6)	(1.3)	(1.5)	(1.2)	מזה : דרום אפריקה
29.0	25.0	27.4	29.3	32.1	אמריקה
(24.9)	(22.0)	(24.1)	(26.5)	(27.8)	מזה : ארצות-הברית
(2.2)	(1.5)	(1.4)	(1.5)	(2.6)	אמריקה הדרומית
0.7	0.3	0.6	0.4	0.1	אוקיאניה
(מיליוני דולרים)					
7,471.0	5,843.4	4,845.2	3,755.8	3,789.6	סך כל יבוא הסחורות
1,408.5	820.7	778.9	657.5	650.4	מזה : יבוא שלא סווג

(1) יבוא הסחורות ברוטו לפי הגדרות סחר החוץ. ההתפלגות באחוזים מחושבת לפי סך יבוא הסחורות. שסווג לפי ארץ קנייה.